

Baltstogės mokslo draugija – prof. Józef Maroszek	58
---	----

Jaunimas iš Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos vasaros stovykloje	60
---	----

„Amicus“ suburia draugus – Dimitrij Osipow.	64
--	----

Žydai ir jų kultūra Nemuno, Būgos ir Narvos baseinuose nuo XIV amžiaus pradžios iki XX amžiaus	
---	--

– prof. Józef Maroszek	66
------------------------------	----

Bendrijos kūrimas – dr Dorota Misiejuk	71
--	----

Kontrastų šalis – Agnieszka Narkiewicz	74
--	----

Smėlis, gintaras ir jūros oras	
---------------------------------------	--

– Krzysztof Wolfram	77
---------------------------	----

Raugintų agurkų sriuba, atšaldyta degtinė ir „arbata“ iš virdulio (samovaro)	
---	--

– Andrzej Fiedoruk	81
--------------------------	----

GERBIAMI SKAITYTOJAI

Su malonumu Jums pateikiame šeštąjį mūsų leidinio numerį. Eiliną kartą stengiamės priartinti kultūrinę įvairovę žemių, kurios kažkada priklausė Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei, o dabar didžioji dalis priklauso Europos Sąjungai.

Numeryje drauge su cikliniais straipsniais supažindiname su mūsų organizuotų renginių dalyviais – jaunimas iš Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, kuris ilsėjosi tarptautinėje kalbų stovykloje.

Mes džiaugiamės, kad mūsų veikla susilaukia didelio atgarsio. Tarpnacionalinis bendradarbiavimas, prasidėjęs jau besibai giančio projekto metu, duoda konkrečius vaisius. Mes viliamės, kad mums pasisekė įgyvendinti iniciatyvas, kurios pradeda gyventi „savarankišką gyvenimą“.

Taip pat tikimės, kad mes išjudinome mažą akmenėlį, kuris duos pradžią didelei akmenų krušai.

*Bendrijos Amicus Pirmininkas
Piotr Sobolewski*

Redakcija:

Paulina Wolfram
Jarosław Marek Chodynicki
Adam Kozłowski
Piotr Sobolewski

Leidėjas:

Association „Towarzystwo Amicus“
15-427 Białystok, ul. Lipowa 14
phone/fax: 0048 85 653 77 53
www.towarzystwoamicus.pl
e-mail: eurobialystok@bia.pl
Agencja „Benkowski“
Legionowa 28, 15-281 Białystok
phone.: 0048/85 745 52 45
fax: 0048/85 674 30 22

Baltstogės mokslo draugija

Supažindiname su foliantų vieta Europos kultūroje

Draugija įsteigta 1962 metais. Ji vienija Baltstogės, Torūnės, Varšuvos muziejų, archyvų ir universitetų mokslinius darbuotojus bei kitų įstaigų, populiariančių Lenkijos mokslą, darbuotojus.

Draugijos tikslas mokslinių tyrimų vykdymas, visų mokslo krypčių vystymas ir parama, ypač Palenkės rajono – kultūrinio Palenkės regiono ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinių teritorijų.

Tomai žinių apie regioną

Baltstogės mokslo draugijos užduotis palaikyti aktyvų mokslinį regiono gyvenimą, bendradarbiauti su įvairiomis mokslo ir tyrimų įstaigomis bei draugijomis, o taip pat ir su aukštosiomis šalies ir užsienio mokyklomis. Draugija palaiko tamprus ryšius su vietos savivalda socialiniame ekonominiame, kultūriniame ir moksliniame vys-

„Baltstogės kraštas“ 1989m., žurnalo leidžiamo kas ketvirtį numeris 2 (14). Išleido Baltstogės mokslo draugija.

Kongresas 2000. Regioninės lenkų kultūros konferencijos 2000 pasitarimo pabaiga. Dalyviai Drogičino akty salėje Collegium Nobilium.

timesi. Padeda organizavimu ir materialiai fiziniams asmenims bei organizaciniams vienetams, kurie užsiima šia veikla. Draugija įsikūrusi Baltstogėje, o jos bibliotekos yra Monkuose ir Jasviluose.

Draugija gali didžiulis biblioteka. Nuo gyvavimo pradžios draugija surinko šioje bibliotekoje 24 tūkstančius tomų. Tai vienintelė Palenkės vaivadijos biblioteka turinti tokį turtingą bibliografinį fondą, kuriame yra labai daug leidinių kitomis kalbomis. Turint omenyje Baltstogės geografinę padėtį bei mokslo aplinkos mokslinį suinteresuotumą galima išskirti iš jų leidinius, gaunamus iš Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos ir Lietuvos, taip pat iš Skandinavijos šalių. Pati didžiausia bibliotekos vertybė – Foliantų skyrius (senovinių, šiandien

retai kam prieinamų leidinių apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemių istoriją). Šis skyrius atsirado buvusių Vilniaus universiteto profesorių dėka, kurie po karo atvyko į Baltstogę.

Europa, ar matai mus?

Baltstogės mokslo draugija ilgus metus buvo Palenkės regiono kultūrinio paveldo Europos dienų organizatorė (įvyko septynios konferencijos) bei cikliško rengimo, kurio pradžia iniciavo ir toliau šefuoja Europos Taryba. Tokių dienų, rengiamų kasmet daugelyje Europos šalių, tikslas parodyti ypač svarbų mūsų kontinentui kultūrinį paveldą. Susitikimai Europos kultūrinio paveldo dienų metu leido pademonstruoti

kultūrinius ryšius siejančius mūsų regioną su bendra Europos kultūra. Šių renginių dėka platus recenzentų skaičius susipažino su mūsų regiono praeitimi, dabartimi ir ateitimi, o taip pat daug sužinojo apie įvairius mūsų šalies regionus. Europos kultūrinio paveldo dienų dėka Palenkės kultūra tapo žinoma žmonėms, formuojantiems kultūrinės terpės vaizdą, o mūsų regiono specifika susilaukia daug naujų gerbėjų.

Baltstogės mokslo draugija yra daugybės tarptautinių ištakų tyrimų konferencijų organizatorė (renginiuose dalyvauja moksliniai darbuotojai iš Baltarusijos, Rusijos, Lietuvos, Ukrainos ir Vokietijos). Šiuos renginius globoja Mokslinių tyrimų komitetas. Baltstogės mokslo draugija užsiima plačia leidybine veikla. Jau daug metų kiekvieną metų ketvirtį publikuoja žurnalą „Baltstogės kraštas“ (Belostočina) ir daug mokslinių traktatų.

Baltstogės mokslo draugijos pirmininkas Juzefas Marošekas

„Parkų katalogas“. Parkų ir Palenkės istorinių parkų katalogas. Pirmą dalis. Baltstogės mokslo draugija, 2000 m.

Mokslinė konferencija. 40 metų Baltstogės valstybiniam archyvu. Baltstogė 1993 m.

Svarbiausi Baltstogės mokslo draugijos pasiekimai:

- Mokslinių darbų serija: Baltstogės mokslo draugijos darbai (T.1-51);
- Kas ketvirtinis žurnalas „Baltstogės kraštas“ (Belostočina) (T.1-60);
- Monografijos ir medžiagos apie Baltstogės miesto istoriją (T.1-5);
- Serija konferencijų apie Palenkės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijų ištakų tyrimą;
- Palenkės kultūrinio paveldo dienos Europoje, kurias globojo Europos Taryba (surengtos septynios konferencijos);
- „Lenkų kultūros kongresas 2000“ viena iš organizatorių.

Baltstogės mokslo draugija taip pat parengė daug mokslinių publikacijų. Jas sudaro pirmiausia darbai apie Palenkės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją, taip pat ir apie kitas mokslo sritis. Baltstogės mokslo draugijos knygų leidyklai priklauso dviejų tipų leidiniai: kas ketvirtį leidžiamas žurnalas „Baltstogės kraštas“ (Belostočina) ir „Baltstogės mokslo draugijos darbai“, kuriuose publikuojamos medžiagos iš konferencijų, monografijos, pirminiai šaltiniai tokie kaip:

- Janas Dombrowskis, Bronzos amžius šiaurės rytų Lenkijoje, Baltstogė, 1997;
- Bronislovas Vladislovas Krulis, Mokykla – auklėjimo įstaiga miesteliuose (pagal konkretų Ivaneco miestelio pavyzdį), Baltstogė, 2000;
- Palenkės dekanato dekanato vizito knyga, kurią sudariau aš, Palenkės dekanas, Golnevskio parapijos dvasininkas, kunigas Bazylis Benediktas Gutorskis 1773 metų lapkričio 17 dieną. Parengė spaudai J. Marošekas, V.F. Vilčevskis, Baltstogė, 1996;
- Ana Lašuk, XVII amžiaus antros pusės Palenkės vaivadijos gyventojai, Varšuva, 1999;
- Piotras Olendskis, Bendras paveldas. Sarmatija šlėktų Žečpospolitos pavelde, Baltstogė, 1999;
- Įkūrejo atminimui. Šventovės-mauzoliejai kultūriniame Palenkės pavelde. Spaudai parengė J.Marošekas, V.F. Vilčevskis, Baltstogė, 1998;
- Lenkų kultūrinė ateitis foliantuose, t.I-II Mano motinos Gimtinė, redagavo J. Marošekas;
- Monografijos ir medžiagos iš Semiatyčių istorijos, redagavo G. Majeckis, Varšuva, 1989;
- Kalbos monografijos iš Baltstogės kraštų. Onomastika ir kalbos istorija. Redagavo I. Maryniakova, E. Smulkova, Varšuva, 1989;
- Voicėkas Slešinskis, 1939-1941 metų Baltstogės krašto tarybų okupacija. Propaganda ir tam tikros doktrinos propaganda. Baltstogė, 2001;
- Aleksandras Sniežko, Ištraukiau iš po žemių miestą, apie kurį niekas nežinojo. Prisiminimai apie Juzefą Jodkovskį, Baltstogė, 2000.

Kaip suprasti kitus, neprarandant orumo, tai yra...

Jaunimas iš Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos vasaros stovykloje

Tarpusavio supratimas, neprarandant orumo, yra abipusiai naudingas - su tokia tiesa susipažino mokiniai iš Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos (Kaliningrado sritis) tarpautinėje kalbų stovykloje.

2007 metų rugpjūčio 6 - 19 dienomis Policijos sostinės valdybos centre (Mazūrų sodyboje prie Olecko) pagal Tarpsieninio Baltstogės pilietinio švietimo ir informacijos centro Geros projekto „Geros kaimynystės su Lietuva, Lenkija ir Kaliningrado sritimi (Rusijos Federacija) INTERREG IIIA/TA-CIS“ 2004-2006 buvo atidaryta tarptautinė kalbų stovykla.

Liudvinavas, Bakalaževas ir Kaliningradas

Dešimties vaikų grupė drauge su globėjais iš Lietuvos Liudvinavo seniūnijos, Marijampolės apskritys: Vilma Miškinytė, Neringa Juknelytė, Edita Glinskaitė, Vaida Surdokaitė, Gintarė Surdokaitė, Žilvinas Akelis, Geda Kilikevičiūtė, Simona Steponavičiūtė, Žilvinas Ančiukaitis, Jurgita Biskytė. Labai padėjo dalyviams tarpusavyje susikalbėti vertėjas Valdemaras Narkevičius, lenkas gyvenantis Vilniaus rajone.

Lenkijos jaunimo atstovų buvo dvylika iš Palenkės vaivadijos: Rašalas Skroskis, Karolina Skrockaja, Monika Gajevskaja, Danilis Sakas, Emilija Gurska, Karolis Ulanovičius, Magdalena Jelenevič, Karolina Michalovska, Dominika Aleksandra Makarevič. Grupės globėjas buvo Tomašas Naruševičius.

Iš Rusijos Kaliningrado miesto vaikų grupė: Ruslanas Igorevičius Doncovas, Irina Vladimirovna Ivanova, Aleksandras Viktorovičius Izotopas, Jekaterina Andrejevna Nikolskaja, Ana Aleksandrovna Pakuleva, Snežana Stanislovna Filipavičiūtė, Marina Vladimirovna Smirnova, Kenija Ivanovna Skolina, Lilija Olegovna Gubar, Aleksandras Olegovičius Šarofejevas. Šios grupės globėjas Dmitrijus Osipovas.

Stovyklautojų saugumu rūpinosi stovyklos vadovė ir medicinos slaugytoja.

Taip pat stovykloje buvo draugijos „Amicus“ atstovai: Paulina Volfram, Kristina Krysevič, Jaroslavas Marekas Chodinickis, Piotras

Sobolevskis ir Adamas Kozlovskis. Stovyklos dalyviai - nugalėtojai konkurso „Parodysiu tau mano Mažąją Tėvynę“, kurį globojo draugija „Amicus“.

Jaunimas savo darbuose aprašė kraštus, kuriuose auga. Ypatinę dėmesį jaunuoliai skyrė religinei ir daugianacionalinei kultūrai. Jų darbų dėka mes sužinojome, kaip sekėsi drauge gyventi lietuviams, vokiečiams, lenkams, rusams ir žydams mus dominusiose teritorijose.

Mes panašūs vieni į kitus

Svarbiausia stovyklos užduotis aktyvizavimas, tarpkultūrinis mokymas ir pažintinė veikla tautybių,

gyvenančių Lenkijos, Lietuvos ir Kaliningrado srities pasienio teritorijose. Moksleiviai susipažino su materialiniais ir nematerialiniais pasienio zonų pasiekimais.

Drauge praleisto laiko, didaktinių žaidimų dėka jie susipažino su naujomis kultūromis, išmoko veikti išvien su kitų tautybių atstovais, suprato, kad tik kompromisų dėka galima labai daug ką išspręsti. Tarpusavio supratimas, neprarandant orumo, yra abipusiai naudingas. Moksleiviai suprato, kad žmonės iš kitų šalių niekuo nesiskiria nuo jų pačių. Tai patvirtino panašios madų tendencijos, laisvo laiko leidimo įpročiai (dažniausiai diskotekos), gyvenimo tikslai.

Paaikškėjo, kad visiems buvo žinomi pasaulinės populiariosios ir šokių muzikos hitai. Tarpusavyje vaikai galėjo lengvai bendrauti anglų kalba, kuri buvo tarsi visus jungiantis tiltas. Beveik kasdien vyko kalbos pamokos (išskyrus tas dienas, kai jaunimas išvykdavo į ekskursijas ar festivalį). Užsiėmimų dalyviai buvo padalyti į tris grupes pagal kalbos žinių lygį. Stovyklos metu taip pat vyko užsiėmimai skirti tarpkultūriniais klausimams; juos vedė kvalifikuotas mokytojas.

Kelionės autobusu per pasienio vietas ir miestus

Vieni iš svarbių renginių vykusių stovykloje buvo penkios ekskursijos autobusu.

Rugpjūčio 7 dieną įvyko pirmoji ekskursija, kurios maršrutas buvo:

- Dauspudas – jaunimas aplankė XIX amžiaus pradžios Paco rūmų griuvėsius bei parką, kurie yra prie Rospudo upės;
- Augustavas – aplankė XVI am-

Stovyklos dalyviai prie Stančikų viaduko 2007 metų rugpjūčio 13 dieną.

Stovyklos dalyviai Supraslio vienuolyne 2007 metų rugpjūčio 15 dieną.

Stovyklos dalyviai prie blindažo Bakalaževe 2007 metų rugpjūčio 11 dieną.

žiaus turgų ir po to ilsėjosi paplūdimyje;

- Studena - apžiūrėjo XVIII amžiaus šventyklą, kurioje lankėsi Romos Popiežius Jonas Paulius II;
- Mikašuvka - stovyklos dalyviai pamatė kaip veikia Augustavo kanalo šliuzas ir užsuko į nuostabią medinę bažnyčią;
- Gibai - aplankė obeliską pastatytą Armijos Krajovos kariams, kuriuos nužudė tarybiniai kariai per Augustavo žudynes;
- Seinai - aplankytas daugiakultūrinis miestas, XVII amžiaus Dominikonų bažnyčia, žydų sinagoga, paminklas lietuvių veikėjui vyskupui Antanui Baranauskui;
- Vygriai - XVII amžiaus kamaldulių vienuolynas;

Po dviejų dienų įvyko antroji ekskursija į dvi svarbiausias Mozūrų istorijos vietas: Šventos Lipkos jėzuitų baroko vienuolynas ir išlikusi nuo II Pasaulinio karo Hitlerio būstinė Gierlože. Šventoje Lipkoje didžiulį išpūdį padarė vargonų koncertas. Apsilankymas Gierlože labiausiai patiko vaikams. Net lietus nesugadino geros nuotaikos.

Kita ekskursija į Bakalaževą įvyko šeštadienį rugpjūčio 11 dieną. Aplankyta: II Pasaulinio karo slėptuvės nuo bombų atakų ir atspariosios ugniavietės (bunkeriai), XIX amžiaus pabaigos XX amžiaus pradžios vandens malūnas, 1936 metais pastatyta katalikų bažnyčia ir žydų kapinės. Šeiminkai buvo beveik visi lenkų moksleiviai, kurie mokosi Bakalaževo pradinėje mokykloje ir gimnazijoje.

Ketvirtoji ekskursija organizuota rugpjūčio 13 dieną. Vaikai va-

Netradicinės mados demonstravimas suorganizuotas Olecko tarptautinėje kalbų stovykloje.

Netradicinės mados demonstravimas suorganizuotas Olecko tarptautinėje kalbų stovykloje.

žiavo pro du senovinius miestelius Pilypavas ir Pšeroslę, toliau per Stančikus (XX amžiaus pirmos pusės viadukai - patys didžiausi tokie objektai Lenkijoje), aplankė tą vietą, kurioje kertasi sienos su Lietuva ir Rusija bei Smolnikus,

kuriuose buvo filmuotos scenos filmui „Ponas Tadas“, Cyso kalną, Punską (Lenkijos lietuvių sostinė), čia susipažino su lietuvių kultūra, aplankė vietos bažnyčią ir draustinį-muziejų bei užsuko į Suvalkus likus laisvo laiko apsipirkti.

Paskutinė ekskursija įvyko rugpjūčio 15 dieną. Pirmoji vieta, kurią aplankėme, buvo Knyšinas. Čia dažnai buvodavo ir mirė 1569 metų Lietuvos Lenkijos sąjungos įkūrėjas karalius Zigmantas Augustas. Po to grupė apsilankė nuostabiame Tykotino miestelyje, kuriame II Pasaulinio karo metu gyveno gausi žydų bendruomenė. Iki šių dienų čia išlikusi didžiulė akmeninė sinagoga. Taip pat verta pamatyti architektūros ir kultūros paminklą baroko stiliaus bažnyčia. Tą pačią dieną vaikai nuvyko ir į Palenkės vaivadijos sostinę Balstogę (XVIII amžiaus Branickių rūmai), į Supraslį (XVI amžiaus pradžios Bazilijonų vienuolynas) ir Bogonikus (totorių kaimelis su medine mečete ir musulmonų kapinėmis).

Brunetai prieš blondinus ir literatūrinio konkurso finalist

Laisvu laiku po ekskursijų ir pamokų vaikai galėjo ilsėtis paplūdimyje, žaisti bilijardą, stalo tenisą bei krepšinį. Vakaraus vadovė organizavo žaidimus ir konkursus (pavyzdžiui „Brunetai prieš blondinus“), netradicinės mados demonstravimą arba viktoriną „Protinga galva“. Rugpjūčio 12 dieną Bakalaževo gminos kultūros centre įvyko Tarptautinis kultūros pasiekimų festivalis, kuriame dalyvavo dainų ir šokių ansambliai iš Rusijos (Kalinigradas), Lietuvos (Liudvinavas) ir Lenkijos (Bakalaževas, Olekas). Svečiai buvo supažindinti su šio projekto ir Lietuvos, Lenkijos, Kaliningrado srities geros kaimynystės programos tikslais. Jaunimas iš trijų šalių padainavo dainą anglų

Stovyklos dalyviai konkurso „Brunetai prieš blondinus“ metu.

Kultūrinių pasiekimų šventė Bakalaževe 2007 metų rugpjūčio 12 dieną.

Kultūrinių pasiekimų šventė Bakalaževe 2007 metų rugpjūčio 12 dieną.

kalba. Konkurso „Parodysiu tau mano Mažąją Tėvynę“ nugalėtojams buvo įteikti apdovanojimai (nešiojamasis kompiuteris, skaitmeniniai fotoaparatai, knygos). Vietos gyventojai, turistai ir svečiai iš užsienio iki vėlaus vakaro linksminosi klausydami liaudies, lengvąją muziką, žavėjosi kolektyvų pasirodymais, dalyvavo daugelyje konkursų. Festivalio metu buvo galima paragauti tradicinių, regioninių skanėstų, kurius pagamino vietos bendruomenės, nusipirkti trijų valstybių liaudies meistrų dirbinių.

Kultūrinių pasiekimų šventė Bakalaževe 2007 metų rugpjūčio 12 dieną.

„Amicus“ suburia draugus

Dešimt mokinių iš Kaliningrado srities vidurinių mokyklų praleido dvi atostogų savaites tarptautinėje kalbų stovykloje. Jie ilsėjosi poilsio centre „Mazūrų sodyba“ prie Olecko. Drauge su bendraamžiais iš Lenkijos ir Lietuvos jie dalyvavo konkurse „Parodysiu tau savo Mažąją Tėvynę“.

Šį konkursą surengė draugija „Amicus“ iš Baltstogės (Tarpšiesinio pilietinio švietimo ir informacijos centro Baltstogėje organizuojamo projekto ir Lietuvos, Lenkijos, Kaliningrado srities kaimynystės programos dalis, Rusijos Federacijos INTERREG IIIA/TACIS). Tai buvo viena iš geros kaimynystės ir tarptautinio bendradarbiavimo formų.

Iš Rusijos pusės šį projektą koordinavo rajoniniai Mokytojų namai, o finansavo Europos regioninio vystymo fondas bei programa TACIS. Taip pat renginį rėmė organizacija „Kaliningradiečiai“,

kaip vieną iš rytinių srities teritorijų vystymo forumo kryptių.

O kur yra mano Mažoji Tėvynė?

„Kas yra Tėvynė? Kiekvienas savaip supranta. Kažkam Tėvynė yra ten, kur jis pragyveno didžiąją gyvenimo dalį. Tai tos vietos, kurios primena namų židinį, mamą, tėtį, padovanojusius tau gyvybę, savo meilę, šilumą ir rūpestį. Tai tokia vieta, į kurią norisi grįžti. Kas mane gražina į Tėvynę? Kodėl man reikia grįžti į Tėvynę? Ir kur mano Tėvynė?“

Prieš trisdešimt metų Nemanos mieste pasaulį išvydo maža mergaitė, kurią pavadino Katarina. Ar žinojo ta mergaitė, kaip susiklostys jos likimas? Žinoma, kad ne. Ji žaidė su žaislais, lakstė po gatvę, o po pietų laukdavo tėčio. Gyvenimas taip pasisuko, kad Katarina atsidūrė Žilino miestelio vaikų namuose. Jai buvo sunku priprasti,

bet galų gale priprato. Žiline yra daug įdomių vietų, cerkvė. Ar žinote, kad ant jos sienų yra išlikusių paveikslų fragmentų? Labai gražu! Yra ir mėgstamiausia vieta – aukštuma miestelio pakraštyje. Ar kada nors matėte savo miestelį ar kaimą iš aukštai? Juk nuostabu, ar ne?

Papasakosiu apie savo miestelį iš savo žinių ir žvilgsnio aukščiū. Taip pardėjo savo pasakojimą aštuntos klasės mokinė Jekaterina Nikolskaja Žilino Nemanos vaikų namų. Ji aprašė savo naujus namus, kurie jai tapo gimtaisiais ir Nemaņa, kuriame ji gimė.

Drauge su trimis dešimtimis kitų iš Kaliningrado srities, Lietuvos (Marijampolės savivaldybės) ir Lenkijos (Bakalaževo gminos) mokinių pasakojimais, jos rašinys buvo atrinktas į tarptautinį konkurso etapą. O tada jos darbas buvo išrinktas pačiu geriausiu ir mergaitei įteiktas nešiojamas kompiuteris. Trečiąją vietą užėmė Alek-

sandras Šarofejevas iš 26-os mokyklos, rašęs apie Kaliningradą. Jam buvo įteikta paskatinamoji premija – knyga apie Bakalaževą, kurią parašė kraštotyrininkas Tomašas Naruševičius.

Būtent Bakalaževu aikštėje prie Kultūros namų, Tarptautinio trijų tautų festivalio metu buvo paskelbti konkurso rezultatai. Į šį festivalį atvyko meno kolektyvai iš Kaliningrado Vaikų ir jaunimo centro, esančio Jaunimo (Molodiožnaja) gatvėje ir ansamblis „Šarif“ iš Partizanų kaimo (Partizanskaja derevnia) Bagrationo rajono.

Mokslas, pamokos ir draugystė

Dvi savaitės tarptautinėje stovykloje labai greitai prabėgo. Organizatoriai iš „Amicus“ taip sudarė programą, kad niekas neturėtų kada liūdėti. Buvo suorganizuotos anglų kalbos pamokos, todėl po savaitės rusai, lietuviai ir lenkai galėjo susikalbėti angliškai, o specialių pamokų metu, kurios vyko paskutinėmis stovyklos darbo dienomis, jau galėjo drauge atlikti užduotis mišrioje grupėse.

Mokiniam buvo surengta daug ekskursijų po pietryčių Lenkiją: Baltstogę, Suvalkus, Au-

PADĖKA – Kaliningrado srities Nemano vaikų namų administracija dėkoja draugijai „Amicus“ ir Europos fondui už suteiktą auklėtinių grupei galimybę pabuvoti tarptautinėje kalbų stovykloje Olecko poilsio bazėje „Dvorek Mazurski“ ir dalyvauti Tarpsieninio Baltstogės pilietinio švietimo ir informacijos centro surengtame tarptautiniame rašinių konkurse „Mano mažoji Tėvynė“. Dienos, praleistos stovykloje, ilgam liks vaikų širdyse ir jaunimo tarptautinė draugystė padės taikos ir gerų kaimyninių santykių kūrimui!

*Pagarbiai
direktorė Svetlana Ivanova*

gustavą ir kitus Palenkės miestus bei Varmino-Mazūrų vaivadiją. Mokiniai aplankė Supraslio vie nuolyną, Šventosios Lipkos ansamblį, Vygrius, Seinius, Punską (lietuvių sostinę Lenkijoje), mečetę Bohonikuose ir Hitlerio būstinės likučius Kentrine.

Beveik kas vakarą vyko įdomūs renginiai: klausimų atsakymų vakarai, jaunimo madų demonstra-

cija su humoristiniais komentarais arba „Neptūnija“ (panaši į rusų Neptūno dieną), pasibaigusi visų dalyvių maudymusi ežere. Taip pat nebuvo pamirštos ir diskotekos, neapsieita be būtinybės – linksmų mybių prie laužo ir keptų dešrelių.

„Mes stengėmės, kad stovykloje patiktų viesiems vaikams“, – sako projekto koordinatorė Paulina Volfram, – „Manau, kad mums pasisekė. Mačiau, kaip paskutinę dieną vaikai keitėsi adresais su savo naujais draugais. Skyrėsi jie su ašaromis akyse. Labai nudžiugino Nemano vaikų namų auklėtinių rankomis padaryta dovana.“

Kiekvienam mokiniui įteikėme stovyklos dalyvio diplomą, marškinėlius su „Geros kaimynystės programos“ simboliu ir dar daug įvairių dovanų.

Paskutinę stovyklos dieną bičiuliai iš „Amicus“ (lot. reiškia draugas) tiesiog apipylė draugus iš Kaliningrado dovanomis, kurių prireiks žaidžiant ir sportuojant (kamuoliai, lankai, stalo teniso ir badmintono rinkiniai ir t.t.).

*Dmitrij Osipow
Kaliningrado dienraštis
„Pilietis“.*

Žydai ir jų kultūra Nemuno, Būgos ir Narvos baseinuose nuo XIV amžiaus pradžios iki XX amžiaus

Tykotino kahalas ir Vilniaus bibliotekos

Žydai ėmė plūsti į Lietuvą XIV amžiuje po maro epidemijos Vokietijoje. Antroji banga buvo truputį vėliau – po 1492 metų kai jie buvo išvyti iš Ispanijos ir Vokietijos. 1945 metais kunigaikštis Aleksandras Jogailaitis, norėdamas sustabdyti žydų antplūdį, išleido įsakymą, kad žydai, nepanorę priimti krikščionybės tikėjimo, turi būti išvyti už Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ribų.

Todėl daugelis žydų, ypač pasiturinčiųjų, priėmė krikščionybės tikėjimą ir gavo teisę turėti nekilnojamojo turto: namus arba dvarus. Kiti privalėjo išvykti į Lenkiją, palikdami savo turtą didžiajam kunigaikščiui.

Persekiojimai neilgai tęsėsi. Kai karaliui Aleksandrui reikėjo pinigų karui su Maskva 1503 metais, jis leido žydams grįžti į Lietuvos miestus, kuriuose gyveno prieš tremtį. Lietuvos žydai karo metu privalėjo bendromis jėgomis išlaikyti raitininkų būrį.

Nepageidaujamus persekioti ir vyti lauk

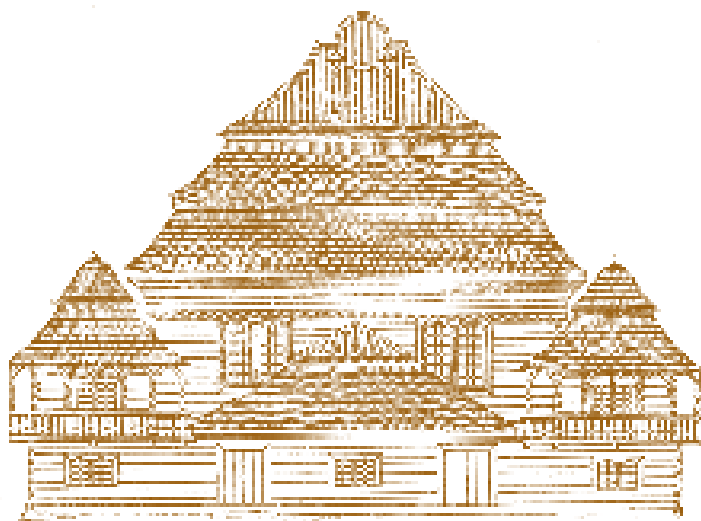
Didžiulis masinis žydų antplūdis prasidėjo XVII ir XVIII amžių sankirtoje. Žydai plūdo į Palenkę bėgdami nuo persekiojimų Vokietijoje, Rusijoje, Austrijoje ir Prūsijoje. Apsigyventi dideliuose miestuose atvykėliams neleidavo vietiniai kahalų klanai, monopolizavę pajamų šaltinius. Taip pat jų neįsileidavo ir miestai, siekiantys monarcho privilegijų „de non tolerandis ludeis“. Štai todėl naujos persikė-

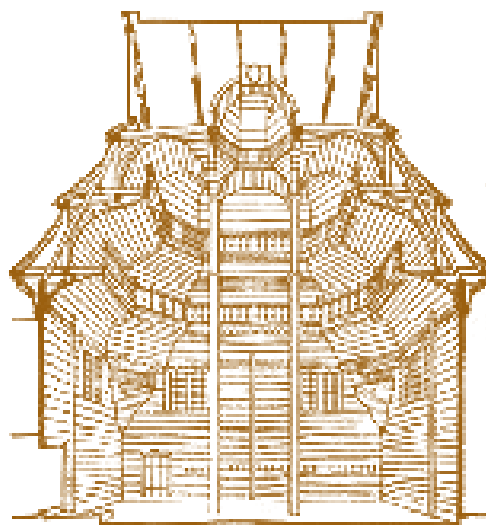
1. Tykotinas, Palenkės rajonas. Iš paukščio skrydžio Kačiarovo ir Senoji sinagogos. Nuotrauka Piotro Savickio, [w] J. Marošekas, V. Nagurskis „Tykotinas. Karalių miestas“, Baltstogė 2004

lėlių bangos ieškojo prieglobsčio šlėktų ir buvusiose cerkvių valdose. Maždaug 1667 metais vienas iš pačių galingiausių kahalų Tykotino kahalas skundėsi Karūnos žydų seimui dėl naujų atvykėlių. Štai ką jis rašė: „...o dabar įsiveržė nauji

atvykėliai į jų valdas, apsupo iš visų pusių, taip apspito, kad Tykotino kahalas per tuos atvykėlius nebepaturs galimybių apsirūpinti maistu“. Ir Tykotino kahalas gavo leidimą: „...saugotis žmonių, gyvenančių visuose Palenkės kaimuose, o nepa-

Volpa. 1781 metų neegzistuojanti sinagoga. Fasadas.

Volpa. 1781 metų neegzistuojanti sinagoga. Perspektyvinis pjūvis.

geidaujamus galima persekioti ir vyti lauk“.

Tačiau XVIII amžiuje žydai gyveno beveik visuose Lietuvos miestuose, XIX amžiuje sudarė 40-50 procentų miesto gyventojų.

Paradisus Judeorum

Žečpospolita buvo pati tolerantiškiausia Europos valstybė. Ji tapo tėvynė pačiai didžiausiai ir dinamiškiausiai besivystančiai žydų bendruomenei. Amžininkai tuometinę Lenkiją pavadino žydų rojumi (*lotyniškai* Paradisus Judeorum), o XVI amžiuje Krokuvos vyriausiasis rabinas Mozė ben Israel Isserles pabrėžė, kad „jei Dievas nebūtų suteikęs prieglobsčio Lenkijoje – Izraelio likimas tikrai būtų sunkus“. Didžiausiais žydų centrais mus dominančioje teritorijoje buvo: Vilnius, Gardinas, Tykotinas, Baltstogė ir Zabłudovas.

Pagal Lenkijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės įstatymus miestuose apsigyvenantiems žydams buvo suteikta vidinė autonomija ir karalių bei kunigaikščių globa, o vėliau ir miestų

dvarininkų parama. Autonomija suteikė žydams nepriklausomybę nuo miestų valdžios. Pagal kahalo tvarką žydai laikėsi tradicijų ir teisės įstatymų, kurie buvo surašyti Tora ir Talmude. Žydų gminoje buvo valdyba, kurią sudarė 40-50 žmonių, kasmet renkamų rinkimuose, kuriuos sudarė keli etapai. Valdyba buvo atsakinga už teisingą veiklą gminoje, valdė jos turtą, finansus, nustatydamas ir rinkdamas mokesčius iš savo piliečių, globėjo juos ir vykdė jurisdikciją. Gminoje veikė teismas, kurio sudėtyje buvo rabinas (pirmininkas) ir seniūnų atstovai. Teismas sprendė piliečių vidaus reikalus, leisdavo teismo nuosprendžius dėl religinių taisyklių paisymo ir pan.

Gmina turėjo sinagogą, maldos namus, patalpas ritualinėms apeigoms ir kapines. Religinėms funkcijoms vykdyti paskirdavo žmones, su kuriais būdavo sudaromos 1-3 metų sutartys su rabinais ir maisto ruošėjais (šochetai, chazanai ir kt.).

Kahalas buvo panašus į miestą: buvo rūpinamasi savo piliečių bendruomene ir prižiūrima, kad būtų

paisoma Talmudo ir buvo renkami mokesčiai. Kahalas atstovavo savo teritorijos žydų bendruomenei karaliaus ir kunigaikščių valdžioje, savo teritorijos dvarininkijoje, krikščioniškų tikėjimų bažnyčiose ir visame ne žydiškame pasaulyje.

Taip pat Vilnius buvo sionizmo (žydų ideologija, politika ir judėjimas už žydų sugrįžimą į jų istorines žemes) centras. 1925 metais čia įsteigtas Žydų mokslo institutas (JIVO). Iš pradžių šis institutas buvo planuotas įkurti Berlyne. O po II Pasaulinio karo jis buvo perkeltas į Niujorką.

1897 metais Vilniuje gyveno 64 tūkstančiai žydų, o tai sudarė 40,9 procento miesto gyventojų. Vėlesniais metais šis skaičius sumažėjo, o XX amžiaus ketvirtame dešimtmetyje čia jau gyveno 55 tūkstančiai žydų, o tai sudarė mažiau nei 30 procentų miesto gyventojų.

Vokiečiai kartu su lietuvių kolaborantais išžudė apie 95 procentus Lietuvos žydų (prieš karą šiose žemėse gyveno apie 220 tūkstančius žydų). Jų turtą ir kultūrinį paveldą išgrobstė, sugriovė dalį priklausiusių žydų bendruomenei pastatų. Pradėtą vokiečių naikinimą pratęsė Tarybų valdžia.

1957 metais buvo sugriauta viena iš pačių didžiausių Europoje sinagogų Didžioji sinagoga, kurioje tilpdavo daugiau nei 3 tūkstančiai maldininkų.

Senovės Žečpospolitoje kahalai turėjo savo hierarchiją, pagrįstą Lenkijos valstybės mokesčių sistema.

XVI amžiaus pabaigoje buvo suformuota Keturių Žemių Taryba, kuri buvo pats aukščiausias žydų įstatymų leidžiamasis valstybės organas, reguliuojantis kahalų reikalus.

Vilnius – šimtų sinagogų miestas

Žydai Vilnių yra pavadinę Šiaurės Jeruzale. Nuo 1527 metų čia galiojo „de non tolenrandis Judais“, draudžiantis žydams apsigyventi miestuose. 1551 metais žydams buvo suteikta teisė gyventi bajorams priklausiusiose teritorijose. 1568 metais atsiranda žinių, kad tais metais įsikūrė žydų gmina, o 1572 metais buvo pastatyta senoji sinagoga. Miestas virto vienu iš svarbiausių Talmudo mokslo centrų. Vienas iš garsiausių mokslininkų buvo rabinas Elijah Ben Salomon, žymus talmudo žinovas, religinio racionalizmo gerbėjas, labai domėjęs pasaulietiniais mokslais, aršus chasidizmo priešininkas.

XIX amžiuje prasidėjo Vilniaus žydų kultūrinis ir dvasinis pakilimas. Čia veikė viena iš dviejų Rusijos imperijoje esančių žydų spaustuvių, Mato Strašūno biblioteka (viena iš svarbiausių žydų bibliotekų Rytų Europoje, kurioje buvo laikomi 1623-1764 metų žydų seimų protokolai) ir vienintelis imperijoje žydų mokytojų institutas.

Prieš II Pasaulinį karą Vilniuje buvo daugiau kaip 110 sinagogų ir maldos namų. Savo dydžiu išsiskyrė Didžioji sinagoga, pastatyta XVII amžiaus antroje pusėje. Sinagogą supo maldų kiemas, kuriuose buvo 11 maldos namų (jų

Janov Skulskis „Neegzistuojanti medinė sinagoga. Aronson Kodešas“, nuotrauka Š. Zaičyko 1930 metai. Meno institutas LMA.

tarpe ir didžiojo žydų mąstytojo, Vilniaus Gaono Elijaso ben Salomono Salmano maldos namai). Pats artimiausias Vilniaus Gaono mokinys buvo Chaimas ben Icchakas iš Voložino, kuris įkūrė garsiąją rabinų ir žemesnių žydų dvasininkų seminariją (ješiva, ješibotas), kuri tapo pavyzdžiu kitoms tokio tipo mokykloms. Vilniuje taip pat buvo garsi Ramailės ješiva, kuriai 1840

metais vadovavo naujos judaizmo krypties Musar pradininkas Izraelis Salanteris (Lipkinas). Greta Didžiosios sinagogos buvo pastatyta Mato Strašūno biblioteka. Susipažinti su šios bibliotekos turtais, kurių tarpe buvo ir 5 inkunabulos, atvykdavo mokslininkai iš daugelio pasaulio valstybių. Kiekvienais metais biblioteka pasinaudodavo apie 45 tūkstančius skaitytojų. Vilniuje Dovydo

Romo leidykla (po mirties atitekusį našlei ir jo broliams) pirmiausia pagarsėjo Talmudo leidiniu, kuris buvo laikomas pats nuostabiausias ir geriausias, profesionaliausias paruoštas spaudai.

Tykotino Galil Tiktin

1522 metais Tykotine (Kačorove vietoje sudegintų Goštautų rūmų į vakarus nuo pagrindinio turgaus) buvo įkurtas žydų miestas. Ten už uosto kanalo (anksčiau buvo griovys), už Motlavos žydų turgaus vietoje pastatė sinagogą.

Bėgant šimtmečiams žydų gyvenvietė plėtėsi į rytus. Nuo XIX amžiaus antrosios pusės daugiausia žydų namų buvo tarp sinagogos ir parapijos bažnyčios.

Tykotinui pakluso visi žydai gyvenę kitose Palenkės vietovėse ir miestuose. Tykotino kahalas turėjo apylinkės kahalo statusą (*hebrajiškai* Galil Tiktin). Priekahaliai mokėdami mokesčius ir įvairias duokles pagrindiniam kahalui gaudavo dalį pelno, proporcingai lygų jų įnašui, pagalbos visose religinio, visuomeninio ir ūkinio gyvenimo sferose.

XVII ir XVIII amžiuose dalis kahalų bandė atsiskirti nuo pagrindinio Tykotino kahalo. Choroščas, Zabłudovas, Naugardukas ir Vasilkovas varžėsi su Tykotinu ir Gardinu. Gardino kahalas buvo vienas iš didžiausių Lietuvos žydų kahalų ir pretendavo valdyti aukščiau minėtas gminas. Lietuvoje buvo dėkingesnės teisinės sąlygos ir kahalai buvo suinteresuoti, kad juos valdytų Gardinas. Beveik 100 metų vyko ginčas Keturių žemių taryboje, kuri visada priimdavo palankų Tykotinui sprendimą. Galų gale Gardinui atiteko mažieji kahalai. Tik paleidus Karūnos ir Lietuvos

žydų seimą 1764 metais Zabłudovas ir Naugardukas savanoriškai grįžo į Tykotino prieglobstį.

Iš pradžių buvo Chanaikos

Baltstogės, regiono sostinės atsiradimas susijęs su žydų apsigyvenimu. 1692 metais turėdamas privilegijų dvarininkas Stefanas Mikolajus Bronickis įkūrė Baltstogės miestą. Jis drauge su parapijos kunigu besiglaudžiančias prie rezidencijos žemes, kuriose jau anksčiau buvo kaimo turgavietė su beformiu trikampiu turgeliu, žemes vadinamas Chainakais, atidavė viešbutyje gyvenusiems žydams ir nuo tada ten buvo įkurtas žydų rajonas. 1715 metais buvo pastatyta sinagoga, kuri buvo pavadinta Senąja sinagoga, o šalia įkūrė kapines.

Didelis žydų skaičius mieste tapo blogų santykių tarp žydų ir miesto krikščionių priežastimi. Dar labiau juos pablogino 1769 metais Šarytkų vienuolyno statybų ant senųjų kapinių metu buvo rastas vaikelio Franciškos Maceičiuko kūnelis. Kūnas buvo palaidotas 1767 metais, tačiau nesupuvo. Visuomenė įtarė Baltstogės žydus nužudžius vaiką. Kūnelis buvo iškilmingai perlaidotas Šventosios Motinos iš Karmelio kalno

altoriaus kriptoje senojoje parapijos bažnyčioje. Po metų kūnelis buvo perlaidotas pagrindinio altoriaus kriptoje.

XIX amžiuje žydų, gyvenančių Baltstogės mieste, padaugėjo 60 kartų! 1895 metais iš 63 993 gyventojų buvo net 47 783 žydai! 1912 metais (anot „The Jewish“ enciklopedijos) iš 98 700 miesto gyventojų 73 950 buvo žydai!

Miestas buvo daugiakalbis: lenkiškai kalbėjo inteligentai ir didžioji darbininkų dalis; vokiškai – dalis amatininkų; baltarusiškai – valstiečiai; rusiškai – valdininkai, žandarai ir kareiviai.

Neatsitiktinai Baltstogėje gimė esperanto kalbos pradininkas Liudvikas Zamenhofas.

Nepageidavo jų mieste – jie nuėjo į kaimą

Karališkuose miestuose, kurie turėjo „de non tolerandis Judeis“ privilegiją, žydai apsigyvendavo vaivadų ir seniūnų žemėse. Taip buvo Knyšine: žydai apsigyveno žemėse, kuriose anksčiau stovėjo karaliaus Zigmanto Augusto rūmai, kuriuos sudeginus žiojėjo tuštuma.

Prekybiniai mainai iki XVIII amžiaus turėdavo vykti tik mies-

Kosovas Lackis. XVIII amžiaus Neegzistuojanti medinė sinagoga. Piešinio autorius Z.Glogeris.

Jedwabnoje. XVIII amžiaus neegzistuojanti medinė sinagoga.

tuose. Tačiau Palenkės ir kaimyninės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bei Prūsijos žemėse nuolat vyko ūkinė prekyba. Tai buvo gyvenvietės, neturėjusios miesto statuso, bet gavusios karaliaus leidimą rengti turgus ir mugės bei gyventojai turėjo miestelėnų teises. Tokių gyvenviečių buvo labai daug Palenkėje: Sokolai, Ostrožanė, Juchnowecas, Topčevas, Vyšonkos, Jablonė, Jablonka, Dolistavas ir kiti; Mazovijoje: Stavis-kai, Jedwabnoje, Čyževas, Ščepankovas, Sniadovas; Prūsijoje: Biala Pystka, Prostk; Lietuvoje: Suchovolia, Dubrovas ir kt. Rinkoje pirmavo kaimo žydai, neradę vietos žydų kahalų centruose (Vilniuje, Gardine, Tykotine, Semiatyčiuose, Zabludeve, Cechanovcuose) ir gyveno kaimuose, supirkinėdavo žemės ūkio produkciją, kurią pardavinėdavo sekmadieniais,

šventadieniais, turgaus ir mugių dienomis. Štai todėl mūsų regione beveik pusė žydų gyveno ne mieste, o kaime!

1791 metais Tykotino žydų kanalas bandė nugalėti konkuruojančią, bet sau pavaldžią, Sokolų gyvenvietę. Tykotino žydai štai kaip kreipėsi į Izabelę Bronickają: „*No-rime Jums pranešti, kad didiko Kraševskio Sokolai (3 mylios nuo Sokolų iki Tykotino) yra užrašyti kaip kaimas, kad nereikėtų mokėti mokesčių Žečpospolitai, o pagal konstituciją (nuo 1507 metų) turgus ir mugės kaimuose draudžiami, o Sokoluose, kurie mums yra didelė kliūtis, buvo turgus ir mugė. Prašome, kad Sokoluose nevyktų nei turgus, nei mugė. Na, o jei jau Skolai taps miestu, tada Tykotinas virst kaimu. Labai prašome Jūsų mus apginti*“.

Palenkės, rytų Mazovijos ir Gardino žemėsė anksčiau stovėjo neapsakomos vertės medinės žydų sinagogos. Pačios gražiausios sinagogos buvo Zabludeve, Gardine, Aukštuosiuose Mazovuose, Volgoje, Jakovo Sokulske, Suchovolėje. Visos atsirado XVIII amžiuje ir nors buvo medinės, bet buvo labai panašios į aukščiausią pagal statusą Tykotino akmeninę sinagogą (1642m.).

Žydų Tykotino kahalas buvo šalyje pats įtakingiausias. Jis neleido savo teritorijoje žydams statyti akmeninių sinagogų. Jos turėjo būti tik medinės. Tai, kad sinagogos negalėjo būti aukštesnės ir didesnės už krikščioniškąsias šventyklas, buvo kompensuojama ornamentais ir vidaus proporcijomis. Jau nebeegzistuojančios medinės sinagogos buvo panašios į devynių polių objektus ir priklausė patiems didžiausiems statybininkų pasiekimams Žečpospolitos teritorijoje.

Žydų Tykotino kahalas buvo šalyje pats įtakingiausias. Jis neleido savo teritorijoje žydams statyti akmeninių sinagogų. Jos turėjo būti tik medinės. Tai, kad sinagogos negalėjo būti aukštesnės ir didesnės už krikščioniškąsias šventyklas, buvo kompensuojama ornamentais ir vidaus proporcijomis. Jau nebeegzistuojančios medinės sinagogos buvo panašios į devynių polių objektus ir priklausė patiems didžiausiems statybininkų pasiekimams Žečpospolitos teritorijoje.

*prof. Józef Maroszek
Balstogės Universitetas*

Tarpkultūrinio jautrumo auklėjimas paribio žemėse

Bendrijos kūrimas

Kad galėtume naudotis nenuginčijamu paribio kultūriniu turtu mums reikia bendrijos. Sandrauga tai terminas apeliuojantis į jausmus arba norą priklausyti kategorijai „Mes“, į bendruomenės kūrimą, kuri yra vertybė pati savyje. Priklausymas bendrijai nėra tik priėmimo ar išmetimo iš bendrijos procedūros. Tai yra reguliuojama vertybių ir normų sistema.

Viena vertybių ir normų sistema

Bendrijos tikslas – simbolinė priklausomybė, o objektas – įsivaizduojama grupė be sienų ir struktūros. Bendrijos radiusas priklauso nuo narių rato arba kolektyviškumo. Žmogiškas bendravimas pirmiausia yra simbolinis, o bendrijos

ribos apibrėžiamos priklausomai nuo bendrumo ribų.

Mes esame visuomenė, nes galime keistis simboliais bendravimo procese. Mums nesuprantamos kitokios nei mūsų pačių kitų asmenų poelgiai, emocijos ir požiūriai.

Dažniausiai bendrijos sąvoka nesiejama su kultūros sąvoka, bet bendrija yra konstruojama. Mes privalome priimti tų idealų realizacijos triūsą, o kelią į tai atvers išimokslinimas.

Apie priklausymą bendrijai sprendžia tos kultūros (bendrijos) konkretūs elgesio būdai, nustatyti komunikaciniu būdu, gestais arba susiformavę pagal tos kultūros (bendrijos) proksemikos principus.

Psichologiniame lygyje analizuojant kultūra mes patenkame į

pačius giliausius sluoksnius, jungiančias bendrijos medžiagas, kuriomis yra žmonių skirstoma vertybių ir normų sistema, pasireiškianti psichiniu artumu individų, kurie priklauso bendrijai. Kultūros samprata ir bendrijos įkūrimas tokioje spalvoje neabejotina arba gali tapti švietėjiška užduotimi.

Po aukščiau išdėstytų apmąstymų galime pabandyti išskirti kai kurias bendrumo savybes, kurios turės švietėjiškus tikslus.

Bendrija – bendravimo terpė.

Bendrija sudaro kultūrinį ratą, aplink kurį kuriasi kultūrinis identiškumas.

Bendrija gali būti identiška kultūrai, iš kurios kilęs individas, arba gali būti sukonstruota ant ideologinių prielaidų.

Bendrija formuojasi adekvačiai kultūriniai individų sąmonei.

Bendrija atsispiria nuo Mūsų ir Jų opozicijos.

Tarpkultūrinis dialogas

Bendrijos sudarymas didžiaja dalimi turi remtis „mūsų“ ir „jų“ vertybių priešpastatymu. Paremsime tarpkultūrine patirtimi. Tarpkultūrinė patirtis pasireiškia per tarpkultūrinio dialogo tikslu ir praktika. Jis reikalauja skirtumų tarp „mūsų“ ir „jų“ supratimo, šių skirtumų pabrėžimu ir santykiu į juos kaip į alternatyviam pasiūlymui lygiaverčių vertybių. Taip vadinamosios tarpkultūrinės patirties efektu yra kultūrinio reliatyvizmo pozicija, kuri kaip idėja yra grupių sugyvenimo fundamentas.

Ši pozicija remiasi į koncepciją, kad kitų elgesį galime suprasti tik

tada, kai vertiname jį iš veikiančiųjų kultūros taško. Vertinti kitus reikia apibendrinus kultūrinį foną, kuriame jie gimė. Kitaip tariant, tarpkultūrinė patirtis kuri yra bendrijos kūrimo pagrindas paribio žemėse, yra procesas vedantis žmones į gilesnį savo kultūros vertinimą (normų, elgesio, ryšių ir kt.) įsigilinant į kitą kultūrą. Priklausymas ir gilus savojo AŠ suvokimas tam tikros bendrijos ribose, leidžia asmenybei, be rizikos jos tapatybei, išeiti iš paribio ir kurti kitas bendrijas.

Jautrumas skirtumams tarp mūsų

Tapatybės konstravimo būdas, kaip ir galimybė efektyviai funkcionuoti kitose bendrijų sistemose, priklauso nuo tarpkultūrinio jautrumo išsivystimo. Tarpkultūrinį jautrumą galima apibūdinti, kaip savotiškas kompetencijas pradedant dialogą su KITAIS ir vertybių sėmimąsi savo tobulėjimui iš tų kontaktų. Problemos tyrėjai atsispiria į tai, kad kultūrinė patirtis pirmiausia yra individuali patirtis.

Tarpkultūrinio jautrumo vystymasis reikalauja atskiro individo susikoncentravimo į individualų kontaktą.

Raktas į tarpkultūrinio individų jautrumo lygio apibūdinimą yra kultūrinio skirtingumo kategorija – tokia, kokią mato ją individas. Individai šiuos skirtumus gali matyti iš dviejų skirtingų taškų.

Pirmas. Etnocentrinė kultūrinių skirtumų analizė, o tai yra, jog mes gebame klasifikuoti ir vertinti kultūrinius skirtumus tik lygindami su savąja kultūra, kuri mums yra stan-

dartas, visata. Taip pat lygindami su normomis, vertybių sistema ir elgesiu būdingu mūsų grupei, nes juos mes vertiname kaip gerus ir teisingus, o svetimos grupės savybes vertiname kaip blogas, neteisingas ir netinkamas.

Etnocentrizmas

Kontaktai su kitais tarpkultūrinio jautrumo vystymėsi yra disfunkcionalūs. Etnocentrisnis požiūris gali būti apibūdintas specifinėmis individų kultūrinio skirtingumo interpretacijomis (strategija kontakto su Kitais), jos svorio ir reikšmės bendrame skirtingų kultūrų individų gyvenime.

Viena iš jų – tai skirtumų egzistavimo neigimo strategija. Toks požiūris ignoruoja kultūrinius skirtumus ir neturi jokios reikšmės kontaktams tarp žmonių. Kitas požiūris – tai priešinimasis kultūriniai įvairovei. Tai gi, individas susipažįsta su kai kuriais kultūriniais skirtumais ir tuo pat metu neigiamai įvertina tuos skirtumus.

Dar viena etnocentrinės strategijos pozicija yra šių skirtumų beveik visiškas nevertinimas. Žmonės susipažįsta su išoriniais skirtumais, pavyzdžiui, mitybos įpročiais ar rengimosi stiliumi, tačiau egzistuoja tokia stipri tendencija – panašumų pabrėžimas ir pozicija: „Kiekvienas panašus į mus“.

Dar kitoks požiūris į kultūrinius skirtumus, kuris dar labiau įtakoja tarpkultūrinį jautrumą – tai kultūrinis reliatyvizmas. Skirtumų suvokimas ir kompetencijos vystymasis kultūrinių skirtumų interpretacijos sferoje leidžia individams vertinti skirtumus iš visos kultūros kilmės sistemos požiūrio taško, o ne kaip buvo iki šiol savo kultūros požiūriu.

Šioje sistemoje strategija kontaktų su KIT AIS yra paremtos dialogo sistema. Pirmoji strategija – tai pritarimas įvairumui. Šiame lygyje žmonės sąmoningai kontaktuoja su kitos kultūros atstovais. Reikia

įvertinti tinkamu būdu įvertinimą ir kultūrinių skirtumų prezentacijos kontakte tarp žmonių skatinimą. Reikia žvelgti į kultūrinius skirtumus, kaip į treniruočių aikštelę, kurioje mokomasi pagarbos kitiems žmonėms ir skatinimo domėjimuisi pasauliu.

Kitos strategijos, kurios kuria mūsų kompetencijas daugiakultūrinei bendrijai tai: kultūrinių skirtumų suvokimas ir skirtumų sujungimas. Šios strategijos demonstruoja, kaip žmonės apsipranta su kultūriniais skirtumais ir kokiu būdu suteikia jiems reikšmę, o tai turi lemiamą reikšmę ir visuomeniniuose ir interesmeniniuose kontakte.

Pasiruošimas nuoširdumui

Kultūrinių skirtumų suvokimo kompetencijos lygio diagnozės

dėka pasidaro įmanomas tarpkultūrinio jautrumo vystymosi lygio nustatymas grupės narių tarpe ir tai leidžia nustatyti pačius efektyviausius mokymo būdus ir technikas bei nustatyti adekvačius grupės tikslus tarpkultūrinio jautrumo vystymo sferoje. Šioje sistemoje auklėjamieji darbai taip pat liečia ir universalius elgesio būdus. Jis rodo, kad kitų paruošimas nuoširdumui ir galimybė dalyvauti įvairiose bendrijose (tarpkultūrinio jautrumo vystymosi požiūriu), turi augti palaipsniui ir vykti adekvačiai pagal mokinių tarpkultūrinio jautrumo vystymosi lygį. Tai yra individualus procesas, kuris savo pradiniam periode yra pagrįstas visuomenėmis grupės vertybėmis ir naudoja grupinius pasikeitimų mechanizmus.

*dr Dorota Misiejuk
Balstogės Universitetas*

Keisti ir nuostabūs, turintys kompleksų ir maištaujantys. Kokie gi iš tikrųjų lietuviai? Ir kodėl net tarpusavyje apie tai nekalba?

Kontrastų šalis

Turistai sako, kad Lietuva – gražių moterų, pigaus alaus šalis, turinti nuostabų sostinės senamiestį. Lietuva – daugybės kultūrų ir kontrastų šalis.

Papasakosiu jums apie tai, ko jūs niekada nesurasite jokiame vadove, enciklopedijoje, politikų pasisakymuose. Papasakosiu kokie iš tikrųjų yra lietuviai ir kodėl apie tai jie net tarpusavyje nekalba?

Džiaugiamės smulkmenomis

Kai prieš metus Lietuvoje viešėjo Didžiosios Britanijos karalienė Elžbieta III lietuviški laikraščiai mirgėte mirgėjo straipsniais apie... lietuvišką monarchės kilmę. Žinomas lietuvių istorikas Alfredas Bumblauskas patvirtino, kad XV amžiuje Lietuvos Didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Kazimiero duktė ištekėjo už Brandenburgo kunigaikščio.

Tai tik vienas pavyzdys, kai lietuviai pabrėžia, kad įžymūs žmonės yra jų kilmės. Pasirodo milijardieriaus iš Rusijos, futbolo komandos „Chelsen“ savininko Romano Abramovičiaus venomis teka lietuviškas kraujas.

Lietuviškų kraujų taip pat turėjo Romos popiežius Jonas Paulius II ir muzikinio pasaulio žvaigždė iš grupės „Red Chilli Perpers“ Antanas Kedisas.

Reikia pripažinti, kad lietuviai iš tiesų moka džiaugtis smulkmenomis. Prieš kelias savaites per BBC televiziją buvo parodytas trumpas filmukas apie Pabaltijo valstybes.

Lietuva. Vilniaus panorama.

Anglų aktorius Michailas Palinas atkreipė dėmesį į tai, kad: „...lietuvių galvose keista painiava. Šeštoji vieta laimėta tarptautiniame dainos festivalyje „Eurovizija2006“ iki šiol laiko dideliu nugalėjimu! (Priminis, kad muzikinis ansamblis „LT United“ tada padainavo dainą „We are the winners“)

Taip pat reikia prisiminti ir 2002 metus. Tuo metu Lietuvoje žinomas vokalistas Aivaras Stepukonis nugalėjo Lietuvos Eurovizijos ture ir pateko į finalą, vykusį Estijoje. Ten, deja, užėmė paskutinę vietą. Grįžus į Lietuvą jį pasitiko pykčio banga, nes lietuviai priėmė šią nesėkmę, kaip visos šalies pralaimėjimą. Stepukonis baigė muzikinę karjerą ir toliau tęsė filosofijos mokslo studijas, o po kelių metų

vėl ėmė bandyti savo jėgas ant scenos.

Panašiai atrodo antroji lietuvių religija – krepšinis. Kai šįmet Lietuvos komanda užėmė trečiąją vietą Europos čempionate, tada Vilniaus gatvės buvo sausakimšos žmonių, kamščiai gatvėse...daugybė žmonių Katedros aikštėje... seni ir jauni, moterys ir vyrai verkė iš džiaugsmo. O kai prieš keletą metų „Žalgirio“ krepšinio komanda užėmė paskutinįją vietą Europos krepšinio lygoje, tada kritika buvo be galo aštri ir komandos treneris netrukus atsistatydino.

Pralaimėjimai užgrūdina. Lietuviai puikiai žino, kad mažą valstybę gali pastebėti tik didelių laimėjimų dėka, todėl vienintelis tikslas – auksas.

Du Lietuvos pavidalai

Lietuvius galima suskirstyti į dvi grupes: konservatorių ir kosmopolitų. Pirmieji mėgina išsaugoti Lietuvą tokią, kokioje gyveno jų seneliai. Žinoma, kad nekalbu apie komunistu laikus, apie kuriuos lietuviai nemėgsta kalbėti. Jie mano, kad tie laikai – juoda dėmė jų istorijoje ir geriau apie tai nekalbėti.... Grįžkime prie temos. Konservatoriai nori, kad vaikai skaitytų rašytojos Žemaitės knygas arba deklamuočių lietuvių poeto Maironio eiles. Čia jie protestuoja prieš daugiaaukščius namus senamiesityje. Jie rašo peticijas miesto savivaldybei, kad ant senovinio namo, stovinčio pagrindinėje miesto gatvėje, nebūtų statomas papildomas aukštas. Dabar Vilniuje butai labai brangūs, o kai Lietuva tapo nepriklausoma žmonės net negalėjo įsivaizduoti, kad būna tokios kainos!...

Vasarą konservatoriai ant ežero kranto dainuoja liaudies dainas, leidžia pasroviui vainikėlius, šokinėja per laužus. Tradicinis lietuvis prekybos centre visada pirks sausą, bet Lietuvoje užaugintą obuolį, bet ne blizgantį, sultingą, bet ispanišką.

Antroji medalio pusė – lietuviai kosmopolitai, kurie grįžta į šalį iš pasaulinių metropolijų, pilni naujų sumanymų kurti Lietuvos įvaizdį. Šiandien Vilniuje yra 44 katalikų bažnyčios ir tikriausiai niekas nesuskaičiuos didelių prekybos centrų, nekalbant apie mega dydžio prekybos centrą „Akropolis“, kuriame yra kelios alėjos, gatvės ir gatvelės. Mokytojai čia atveža į ekskursiją mokinius, kad vaikai pamatytų šį lietuvišką stebuklą, kurį kasdien mato savo televizorių ekranuose.

Taip vadinamų kosmopolitų akys mato visai ką kitą. Tikriausiai

jie mato Rotušės vietoje rekreacinį kompleksą, o bažnyčių vietoje koncertų sales. Jie džiaugiasi kai vietoj senos parduotuvės „Vaikų pasaulis“ atsidarė prieš kelis mėnesius blizgantys prekybos namai „Novotel“ su angliškais užrašais. Jų ausys džiaugiasi girdėdamos balsą iš gatvėje pastatytų kolonelių Gedimino prospekte, kuris praneša anglų kalba ką galima nusipirkti „Gedimino“ prekybos centre. Aš nenustebsiu, kai po kelerių metų, vaikas pasakys mamai: „Einu susitikti su Friends ir po to eisime nusipirkti Food“.

Lietuviai - poliglotai

Tęsdama temą apie kalbą, galiu drąsiai pavadinti lietuvius poliglotais. Nors tai tik dalis tiesos.

Pagal paskutinius statistinius duomenis („Eurobarometras“ 2007) tik 8 procentai lietuvių kalba tik gimtąja lietuvių kalba. Palyginki-

me: tik savo gimtąja kalba kalba 66 procentai airių, o Didžiojoje Britanijoje – 62 procentai piliečių. O Lietuvoje kas trečias lietuvis moka tris kalbas! Pagal šiuos duomenis mes esame Europoje lyderiai!

Kaip jau minėjau, šie duomenys neatspindi tikro vaizdo. Reikia atkreipti dėmesį kokiomis kalbomis kalba lietuviai. Neseniai apie rašė lietuvių kassavaitinis žurnalas „Veidas“. Kalbų mokėjimą atspindi toks pavyzdys: trys belgų studentai atvyko į Lietuvą studijuoti pagal studentų mainų programą „Erasmus“ – 24 metų Vimas, 22 metų Soetkinas ir Stefani – prisipažino, kad turėjo praeiti kančių kelius norėdami atsidaryti sąskaitą banke ir įdėti pinigų. Jiems teko pabuvoti trijuose bankų skyriuose, kol pagaliau su jais sugebėjo susikalbėti anglų ar vokiečių kalba.

Būtent dėl šitų kalbų lietuviams kyla sunkumų. Rusiškai kalba 80 procentų Lietuvos gyventojų, 15

Lietuva. Vilniaus panorama.

procentų susikalba lenkiškai. Vilniuje lenkų kalba kalba kas antras miesto gyventojas.

Reikia pastebėti, kad sunkumus dėl užsienio kalbos patiria vyresnio amžiaus žmonės. Jaunimas neįaučia kalbos barjerų.

Spalio 18 dieną buvo pravestas dar vienas įdomus tyrimas. (skambučių centras „Fonitel“). Į klausimą su kokia šalimi Lietuva palaiko pačius glaudžiausius santykius 17,5 procento lietuvių atsakė, kad su Vokietija. Tik 4,1 procento pavadino savo draugu Lenkiją.

Lenkų filologijos fakultetas ne labai populiarus

Nors pagal apklausas lenkai nelaiko mūsų pačiais maloniausiais pasaulyje, tačiau konfliktų iškyla labai retai. Dažniausiai dėl politikos.

Draugai iš redakcijos aiškina žemą simpatijos lygį tarp mūsų tautų dėl paskutinių įvykių, kurie paaštrino lenkų lietuvių santykius. Spalio pradžioje buvo girdėti, kad Vilniaus konferencijoje kibirkščiuoja. Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus ir Lenkijos prezidentas Lechas Kačinskis nepasirašė abiems pusėms svarbios energetinės programos (Baltijos šalys ir Lenkija planuoja statyti bendrą elektrinę Lietuvoje). Lietuvos laikraščiai pavadino šį nesusipratimą tarp Vilniaus ir Varšuvos.

Lenkai – pati gausiausia nacionalinė mažuma Lietuvoje. Pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis nuo 2007 metų liepos mėnesio šalyje gyvena apie 212 tūkstančių lenkų. Dauguma iš jų gyvena Vilniuje, Vilniaus rajone ir Šalčininkų rajone.

Lenkai – labai aktyvi mažuma. Reikia paminėti lenkų liaudies mu-

Lietuva. Vilniaus panorama.

zikos ir populiariosios muzikos festivalius („Lenkijos gėlės“, „Rūdiškės“), poezijos vakarus. Dauguma lenkų jaunimo mokosi prestižinių aukštųjų mokslo įstaigų populiariuose fakultetuose: teisės, ekonomikos, aktorinio meno. Ne paslaptis, kad lenkų kalbos specialisto profesiją renkasi tik tie studentai, kurių blogi brandos atestato pažymiai ir jiems niekur kitur įstoti nepasisėkė.

Žinoma, nekalbu apie išimtis, t.y. tikrus lenkų kalbos ir gramatikos mylėtojus.

Naujoji Lietuvos lenkų karta sėkmingai ropščiasi į kalną. Galima išvardinti daugybę žmonių, kurie dirba ministerijose, garsiose teisinėse firmose arba turi savo individualias firmas.

Jie identifikuojasi su lietuviais, bet tai nereiškia, kad jie pamiršo savo šaknis. Paprasčiausiai Lietuvą vadina savo tėvyne ir jaučiasi čia kaip namie.

Man Lietuva taip pat yra namai. Namai, į kuriuos aš visada sugrįžtu. Net iš Lenkijos. Dažnai manęs klausia: „Kur tavo tėvynė?“ Negalvodama atsakau: „Lietuva“. Myliu ją ir jos maištaujančią būdą, su visais kompleksais ir keistenybėmis. Myliu Vilnių su jo nuostabiu senamiesčiu ir negražiais priemiesčiais. Myliu lietuvius, kurie kartais mane erzindami klausia: „Galų gale kieno gi Vilnius?“ Žinau, kad jie juokauja. Žinau, kad myli lenkus labiausiai visoje Europoje ir vadina juos savo broliais.

*Agnieszka Narkiewicz
„Veidas“*

Baltijos jūros pakrantės peizažo formų gausybė ir materialinė bei dvasinė įvairovė

Smėlis, gintaras ir jūros oras

Yra du anekdotai, kurie priklausomai nuo klausytojų rato, pasakojami truputį skirtingais variantais.

Pirmas pasakoja apie tai, kaip Dievas baigdamas kurti Žemę, pamiršo pasaulio gabalėlį supantį Baltijos jūros pietrytinį krantą (t.y. rytų ir vakarų pajūrį, Sambiją, Kuršių neriją). Dievas jo ėmėsi tik tada, kai „sulipdė“ visą Žemės rutulį. Šį „likutį“ Dievas kūrė iš likusių smėlio, molio, akmenų ir kitos medžiagos. Todėl visoje šioje teritorijoje panaudota visa dieviškoji įvairovė.

Yra antras anekdotas, panašus į pirmąjį, tik susijęs su žmonėmis. Jis sako, kad kai Dievas dalijo žmonėms kalbas, Baltijos jūros pietrytinio kranto gyventojai tuo metu buvo išplaukę į jūrą ir gaudė žuvį. Kai jie sugrįžo kalbos jau buvo paskirstytos ir išdalytos. Dievas suprato, kad ir žvejams reikia kokią nors kalbą duoti ir tada jis davė jiems likučius. Visų kalbų, kurias jau paskirstė, atsargų likučius. Todėl Baltijos jūros pakrantėje nuo Odros upės žiočių, Vyslos nerijos, Prieglos deltos iki Nemuno viešpatauja pati gausiausia pasaulyje kalbų ir jos rūšių įvairovė, kurią vartoja: veltai, košūbai, pamariai, jotvingiai, prūsai, galindai, kuronai, lietuviai, latgaliai, latviai, žemgaliai ir žemaičiai. Dalis jų šiaudien jau nebevertojamos – išmirė kartu su tautomis, kurios jomis kalbėjo. Šiaip ar taip materialinio peizažo formų ir rūšių įvairovė labiausiai krentantis į akis ir ausis rodiklis.

Baltijos jūra

pati jauniausia jūra visame Žemės rutulyje. Ji susiformavo 12 tūkstančių metų atgal iš tirpstančio ledyno vandens. Pirmasis jos pavadinimas yra Joldijos jūra. Jis kilo nuo ten tuo metu gausiai gyvenusių dvigeldžių moliuskų Yoldia arctica.

Tirpstančių ledynų vanduo palapsniui užliejo Baltijos jūros sinkliną, o galutinai pakrantė linija susiformavo maždaug prieš 3 tūkstančius metų. Formavimosi procesas vyksta iki šių dienų.

Baltijos jūra – kontinentinė jūra, kurios plotas 415 kvadratinų kilometrų ir vidutinis gylis 52,3 metrai. Jūros dugną sudaro baseinai atskirti slenksčiais. Galima įsivaiz-

duoti, kad jei jūros lygis sumažėtų maždaug 50 metrų, tai jos dugne atsirastų keli vienas nuo kito atskiri ežerai.

Mes keliausime Baltijos jūros Gdansko įlankos pakrante. Pakeliui ieškosime pačių didžiausių šios žemės lobių... pirmas lobis...

Smėlis

Baltijos jūros kranto linijos ilgis maždaug 22 000 kilometrų. Jį sudaro įvairūs kranto tipai: smėlio krantai, archipelagas (šcherinis krantas), jardiniai ir klifiniai krantai, o taip pat mažos ir didelės įlankos. Mus domina smėlio krantai, kadangi būtent toks krantas driekiasi nuo Gdansko per Klaipeđa iki Liepojos.

Vyslos nerija yra pirmasis būdingas Baltijos jūros kranto fragmentas, kurį sutinkame savo kelyje. Tai didžiulis ir galingas smėlio pylimas, nusidriekęs nuo Gdansko iki Baltijsko (Kaliningrado sritis) 60 kilometrų.

Šis pylimas yra pats jauniausias sausumos fragmentas priklausantis Lenkijai, kuris yra ne iki galo susiformavęs ir didėjantis kartu su Vyslos delta. Dar prieš kelis amžius vienalyčio smėlio pylimo vietoje buvo kelios atskiros salos. Nerija atskiria nuo jūros Vyslos įlankos vandenį. Visa nerija (Lenkijos pusėje) drauge su Vyslos įlanka sudaro neapsakomai įdomią turistinę teritoriją. Čia 1985 metais buvo įkurtas Aistmarių nerijos kraštovaizdžio parkas (maždaug apie 4 400 hektarų). Tai aukšta (nuo 3 iki 10 kilometrų) žemės

juosta su kopų, apaugusių pajūrio spygliuočių miškais, juosta.

Lenkijos teritorijoje įkurti du gamtos draustiniai:

- „Vyslos nerijos bukai“ (Beeches of the Vistula Spit) prie Pšeborno, saugantis seną bukų, maždaug 150 metų senumo, mišką;
- „Žvejų kabliukai“ (Fishermen Angles). Plotas apie 100 hektarų. Įkurtas saugoti pačią didžiausią Lenkijoje garnių ir kormoranų kolonijai.

Be to aplink parko teritoriją yra žuvėdrų koloniją saugantis draustinis „Mewia Łacha“, kuris yra prie Gdansko įlankos Vyslos žočių.

Reikėtų pabrėžti Vyslos įlankos ir Vyslos nerijos reikšmę, kurios yra pakeliui paukščiams perskendant iš Afrikos į Skandinaviją ir

atgal. Tai svajonių vieta atlikti ne tik profesionalų ornitologiniams stebėjimams. Čia yra suskaičiuota daugiau nei 230 paukščių rūšių, iš kurių 107 rūšys peri lizduose.

Be paukščių čia gausu žinduolių. Ypatingo dėmesio vertas pilkasis ruonis. Taip pat čia gyvena labai daug šikšnosparnių. Ir dėmesio! Čia gyvena geltonpilvio bekojo driežo rūšis.

Vyslos nerijos pasididžiavimas yra ne tik gamtos turtais, bet ir architektūros paminklai, sukurti po menonitų (Krynica Morska, Piaski, Stegna) arba žvejų kaimeliai suręsti iš medžio su moliu arba medžio su plytomis ir mediniai namai. Štuthofe (Štutove) būtinai reikia aplankyti muziejų, kuris yra buvusios vokiečių koncentracijos stovyklos teritorijoje.

Įdomios vietos Vyslos nerijos Lenkijos dalies žemėlapyje baigiasi už 2 kilometrų už Piaski turistinio kaimelio. Čia yra viena iš Europoje akyliausiai saugomų sienų – siena su Kaliningrado sritimi.

Turint omenyje, kad Vyslos nerijos pabaigoje (rusiškai vadinamos Baltijos nerijos) yra Baltijskas – pats svarbiausias rusų karinis uostas prie Baltijos jūros, tolesnę kelionę galime pamiršti.

Kai gausime Rusijos vizą, tada turistinę kelionę galime pradėti nuo Sambijos miestelio Jantarnyj palei pakrantę Kuršių nerijos link.

Kuršių nerija – plona sausumos juosta, atskirianti Kuršių įlanką nuo Baltijos jūros. Pačioje plačiausioje vietoje nerijos plotis yra 3 800 metrų, o pačioje siauriausioje neviršija 400 metrų. Smėlio kopų aukštis daugiau nei 100 metrų ir jos dalinai apaugusios spygliuočių miškais. Tikrasis Kuršių nerijos gamtovaizdis – civilizacijos spaudimo efektas per pastarąjį tūkstantmetį. Kuršių nerijos kopos pirmo ir antri tūkstantmečio sankirtoje buvo apžėlusios liepų ir mišriais miškais. Miškai buvo iškertami, kad atsirastų dirbamų laukų ir statybinių medžiagų, todėl staigiai pasikeitė nerijos augmenija. XX amžiaus pradžioje čia susiformavo didžiulis smėlio kopų pylimas, kuris nuolat keičia savo vietą. Judėdamas smėlis palaidojo kelis kaimus. Pačios svarbiausios kopos: Sklandytojų, Angių kalnas, Urbo kalnas.

1991 metais Kuršių nerijos dalyje priklausančioje Lietuvai buvo įkurtas nacionalinis Kuršių nerijos parkas, apimantis 26,5 hektarų plotą. Jame buvo įsteigti du gamtiniai draustiniai Naglių ir Grobsto. Keturi gamtovaizdžio parkai: Parnidžio, Karvaičių, Juodkrantės

ir Lapnugario. Du kultūriniai parkai Nidoje ir Juodkrantės bei Preilos gyvenvietėse.

Seni žvejų kaimeliai suręsti iš medinių rąstų, iš išorės apkalti vertikaliomis lentomis ir stogais dengtais iš nendrių pasisuko fasadais į įlankos pusę. Vertėtų aplankyti Nidos miestelį, nes jis labai įdomus.

Kita Kuršių nerijos ir Kuršių įlankos dalis priklauso Rusijai (Kaliningrado sričiai). Rusai nerijos sausumoje įkūrė nacionalinį Kuršių nerijos draustinį.

Pasivaikščiojimas Vyslos nerijos paplūdimiais, Sambijos krantais, o taip pat palei judančias Kuršių nerijos kopas – neišdildomas kontaktas su beribiu smėlio gamtovaizdžiu, šios Europos dalies unikalia gamtovaizdžio forma. Daugiau nei 200 kilometrų erdvios, laisvos nuo pastatų, teritorijos – tai pirmasis lobis mūsų kelionės maršrute.

Gintaras

Antrasis turtas, kuris toks žinomas ir toks senas, kaip mūsų civilizacija yra gintaras.

Kuris iš mūsų nėra vaikščiojęs skersai išilgai Baltijos jūros paplūdimiais ieškodamas gelsvai oranžinių gabalėlių paskendusius smėlyje? Baltijos jūros paplūdimiai ypač po audrų ir štormų nusėti gintaro ieškotojais. Kas iš mūsų nėra matęs nuostabių Gdansko, Kaliningrado, Lietuvos meistrų darbų: pakabukų, žiedų, monstracijų, skrynelių, rėmelių inkrustuotų gintaru ar apdirbtų gintaro gabalėlių? Kas nėra užgniaužęs kvapo iš nuostabos išvydus neapsakomo grožio ir didybės Gintaro kambarį prie Sankt Peterburgo esančiame Carskoje Selo?

Gintaras – iškasami iš žemės sustingę spygliuočių medžių (retais

atvejais lapuočių) sakai, susidarę dar demono sluoksnuose (patys seniausi Kanadoje, o patys jausniausi – Pietų Amerikoje, Afrikoje, Australijoje ir Naujoje Zelandijoje). Pasaulyje yra žinoma 60 gintaro rūšių. Ir vadinamas jis buvo įvairiai:

- graikai vadino „elektron“ (šviečiantis, blizgantis);
- romėnai vadino „lyncurium“ (lūšies šlapimas);
- egiptiečiai vadino „sokal“;
- arabai – „anbar“ dėl atsirandančio kvapo kai gintaras yra trinamas;
- persai – „karuba“ (auksinis plėšikas);
- italai – „ambra giallo“;
- švedai – „bärnsten“;
- lietuviai – gintaras;
- finikiečiai – „yaintar“ (jūros sakai).

Lenkijoje įsišaknijo pavadinimas „bursztyń“, nuo vokiško žodžio „bernstein“, t.y. akmuo, kuris dega. Taip pat vartojamas ir senovinis pavadinimas jantar (yantar) – gintaras.

Viso pasaulio skulptorių, juvelyrų ir menininkų tarpe labiausiai vertinamas Baltijos jūros gintaras, kuris yra vadinamas gintaru arba sukcinitu (succinite). Baltijos jūros gintaras sudaro monolitinius gabalus, iš kurių didžiausi sveria apie 10 kilogramų ir yra sustingę, didžiulis lašas medžio saky, kurio rūšies iki šių dienų nepavyko nustatyti. XIX amžiuje buvo nustatyta, kad gintaras – pušų sakai. Tos pušys augo maždaug prieš 45 milijonus metų visoje Fenoskandijos teritorijoje, tame tarpe ir Baltijos jūros dugne.

Gintaro gabalėlių viduje galima pamatyti prieš milijonus metų užlietų smulkių vabzdžių ir augalų. Tai vadinama inkluzijomis.

Gintaras renkamas įvairiai. Ir mėgėjiškai paplūdimiuose, ir pramoniniu būdu – naudojant didžiučius refulerius, juostinius konvejerius ir gigantiškas gintaro plovyklas (Sambijos teritorijoje Kaliningrado srityje). Pati didžiausia gintaro gavybos vieta yra atvirosios kasybos kasyklos „Primorskaja“ prie gyvenvietės Jantarnyj, kurių teritorija yra kelių šimtų hektarų ploto, 60 metrų gylio ir veikia jau 25 metus. Antroji pagal dydį yra šachta „Pliažovaja“, kurioje keli metrai po paplūdimio smėliu yra taip vadinamos „mėlynosios žemės“ sluoksnis. Iš ten gaunama 80 procentų žaliavos perkamos kombinate „Jantarnyj“, o tai sudaro beveik pusę pasaulyje iškasamo gintaro.

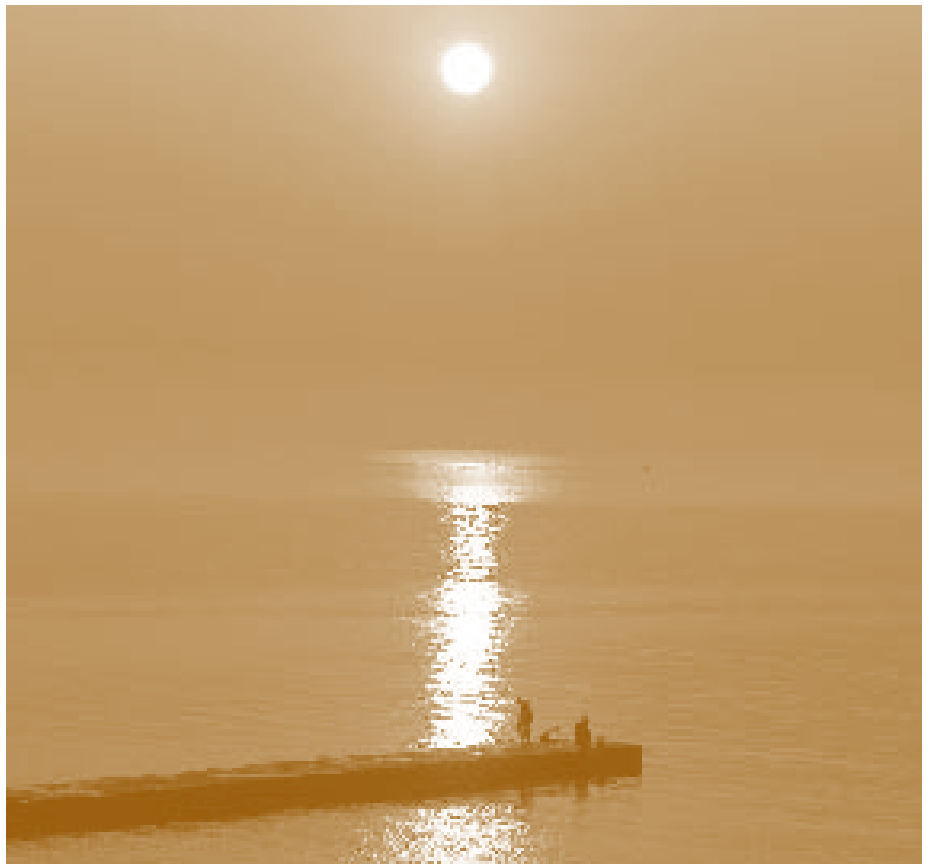
Patekti į Kaliningrado srities gintaro kasyklas galima labai ribotai, gavus oficialios valdžios leidimus ir daugiau nei 10 žmonių grupėmis. Tačiau labai verta apsilankyti šiose gigantiškose kasyklose, kad po minutės grįžus į paplūdimį pulsti ieškoti mažų gintaro gabalėlių – gyvojo akmens, turinčio tūkstančiametę istoriją.

Vaikščiojant ir lakstant Baltijos jūros paplūdimiais mes visą laiką prisiliečiame su trečiuoju lobiu – tai...

Jūros oras

Instinktas ir nuojauta man kužda, kad šio lobia turtinga praeitis. Gintaras kada nors taps retenybe (ypač kai toks jo kasybos lygis). Smėlis ir juo padengtos teritorijos anksčiau ar vėliau bus apgyvendintos. Oras išliks.

Pačiu svarbiausiu dalyku apsprendžiančiu jūros oro vertingumą – jo sudėtyje esantys elementai: pirmiausia, jodas, ir taip pat magnis, manganas, kalcis, selenas ir kt.

Jūros oras padeda gyti ir padeda gydyti tokias ligas: viršutinių ir apatinių kvėpavimo takų ligas, astmą, chroniškus kvėpavimo takų katarus, anginą, plaučių, skydliaukės emfizemas, širdies ligas, padidėjusį kraujospūdį ir t.t.

Didelis jodo kiekis ore ypač audros metu ir iš karto po jos sudaro specifines bioklimatines sąlygas, kurios ne tik padeda gydyti skydliaukės ligas, bet taip pat regeneruoja ir sveikų žmonių skydliaukės funkcijas.

Orui prie Baltijos jūros būdingas didelis jonų kiekis ir maža temperatūrų kaita. Didelė drėgmė (siekianti 70 procentų) ypač svarbi gydant kvėpavimo takų ligas. Mes, būdami jūros paplūdimyje, vaikščiodami, gulėdami, kvėpuojame oru veikiamo didelio natrio chlorido kiekio, kuris 10 kartų veiksmingiau išvalo orą nuo bakterijų.

Turizmo, rekreacijos ir gydymo prie jūros organizatoriams ypač svarbu žinoti, kad jodo koncentracija ore padidėja po audrų, t.y. nuo spalio iki kovo mėnesio, po vasaros atostogų sezono. Tad tai prailgina turizmo sezoną – jis tęsiasi praktiškai kiaurus metus.

Dar vienas pastebėjimas. Naudojantis klimatiniais ištekliais Gdanskio įlankoje, taip pat Štutchofo (Štutovo), Stegnos įlankos, Krynica Morska, Piaskų (Lenkijoje), Jantarnyj, Zelenogradsko, Polesko miško (Poleskij les) ir Rybačij gyvenvietės (Kaliningrado sritis), taip pat Nidos, Preilos, Juodkrantės, Palangos (Lietuva) mes susiduriame su unikaliu natūralių gamtinių klimatinių sąlygų ir nykstančios arba jau išnykusios kultūros deriniu. Europoje tokia vieta yra vienintelė.

*Krzysztof Wolfram
Fondas Žalieji Lenkijos Plaučiai*

Rusiška virtuvė

Raugintų agurkų sriuba, atšaldyta degtinė ir „arbata“ iš virdulio (samovaro)

Praėjusiame numeryje pasakojau apie rusų virtuvę, o tiksliau kalbant, jos panašumus su lenkų ir prancūzų virtuvėmis. O dabar pats metas sugrįžti prie tikros rusų virtuvės. Jos ypatumas – ruošimas patiekalų, kurie ilgai išlieka karšti, yra pakankamai riebus, ir taip pat tokių patiekalų, kuriuos laiko pečiuose arba orkaitėse. Tai yra susiję ne su atšiauriu klimatu, bet su labai prozišku faktu, kad taip vadinama angliška voryklė, pas mus atkeliavo tik XIX amžiuje. Technologija buvo paprasta – keptuvėn įdėta mėsos gabalą kišdavo į duonos pečių ir pagamindavo nuostabų kepsnį. Tai buvo visiškai lenkų virtuvės paneigimas, kurioje dominavo kepsniai.

Sveikas raugintų gaminių poveikis

Rusiškos sriubos, tokios kaip barščiai, kopūstų ar raugintų agurkų sriubos, dažnai pagardina burokėlių, agurkų, kopūstų ar duonos gira, sutirština sriubas raugintomis daržovėmis. Tai labai praktiška mintis, nes rauginti produktai tokie, kaip duonos ar spanguolių gira sveikai veikia virškinamojo trakto mikroflorą. O tai yra labai svarbu, kai patiekalai yra riebus ir vartojami su dideliu atšaldytos degtinės kiekiu.

Ganėtinai ankstyvų kontaktų su Rytis dėka rusai įvaldė natūralaus daržovių konservavimo technologiją. Mūsų kaimynų rauginimo, džiovavimo ir marinavimo

receptai nuostabiai išsaugo mūsų rūsiuose raugintus obuolius, kitas daržoves česnakų ir svogūnų marinatuose. Tik džiovinta žuvis (beveik nacionalinė rusų užkanda prie alaus) mūsų šalyje nesusilaukia žavėjimosi.

Tarp užkandžių pirmauja įvairios žuvys, pagamintos šaltais arba karštais, su padažais arba drebučiuose. Prie užkandžių buvo patiekiamos garstyčios. Jei kas nors dar nera-

gavo šio delikateso – patariu būti atsargiam su juo. Prancūziškos Dijono garstyčios palyginti su rusiškomis garstyčiomis yra juokai!

Blynas – pavasarinės saulės simbolis

Rusų virtuvėje gausu įvairiausių virtinių: iš mielinės tešlos, keptų keptuvėje ar orkaitėje su įvairiausiais įdarais.

Virtiniai panašūs į mūsų koldūnus, iš kurių gausos yra garsiausi Sibiro koldūnai. Blynų klasika – grikiniai blynai su ikrais.

Apvalų blyną laikė pavasarinės saulės simboliu ir todėl jis dominavo virtuvėje Užgavėnių metu (žiemos išlydėjimo ir pavasario sutikimo šventė). Anksčiau blynai buvo kepami rusiškame pečiuje, todėl ir iki šių dienų yra išlikęs posakis „kepti blynus“, o ne „čirškinti“. Keptas blynas iš gerai užmaišytos tešlos turi būti didžiulis, o pažiūrėjus prieš šviesą turi būti pusiau permatomas.

Grikiniai blynai

Sudėtis: 600 graikinių miltų, 150 gramų cukraus, 40 gramų mielų, 3 kiaušiniai, 0,5 litro pieno, druskos, taukų.

Mieles ištrinti dubenėlyje ir išmaišyti su stikline pieno. Pridėti 200 gramų išsijotų miltų, kruopš-

čiai išmaišyti. Pridengti dubenėlį su servetėle ir pastatyti į šiltą vietą, kad iškiltų. Kai tešlos dvigubai padaugės įdėti druskos, trynį, likusį šiltą pieną ir miltus. Kruopščiai išmaišyti ir ištrinti su mediniu šaukštu. Maišymo pabaigoje atsargiškai sumaišyti su išplaktais iki putų baltymais ir vėl pastatyti šį šiltą vietelę, kad iškiltų. Įkaitinti keptuvę, ištepti augaliniu aliejumi. Įpilti į keptuvę lygiai tešlos (maždaug 5 milimetrų storio) ir apkepti iš abiejų pusių kol pageltonuos. Tiekti į stalą su ikrais arba... grietine...

Taip pat senovinis rusų patiekalas yra sklindžiai. Juos gamina kaip ir blynus iš mielinės tešlos, tačiau ji turi būti gerokai tirštesnė ir sklindžius kepa ne per visą keptuvę, todėl sklindžiai yra mažesni, storesni ir labiau išsipūtę. Jie kepami su obuoliais, razinomis ir pan. Į stalą sklindžiai tiekiami

su grietine, medumi, uogiene arba vaisių padažu.

Iš sriubų reikia išvardyti šiupinį, raugintų kopūstų ir raugintų agurkų sriubas. Nekalbu apie barščius, nes jie kilę iš Ukrainos. O šiupinio receptą mielai pateiksiu. Beje šiupinio (solianka) pavadinimas (iš pradžių buvo selianka) kilęs nuo žodžio kaimas (selo). Štai ir mes turime dar vieną įrodymą, kad senovinė rusų virtuvė valstietiškos kilmės. Šį delikatesą rusai gamina iš mėsos, žuvies arba grybų. Visais šiupiniai pagardinami svogūnais ir raugintais agurkais, marinuotais agurkiukais, alyvuogėmis, pomidorais ir žalumynais.

Žuvies šiupinys

Sudėtis: 1,5 litro žuvies sultinio, 60 gramų žuvies, 200 gramų svogūnų, 700 gramų raugintų agurkų, 700 gramų pomidorų košės, 500 gramų kaparėlių, 500 gramų alyvuogių, 50 gramų sviesto, 0,5 citrinos, pipirų, lauro lapų, gvazdikėlių, 100 gramų petražolių lapų.

Nuluptus svogūnus smulkiai ir plonai supjaustyti ir pakepinti su sviestu, pridėdant pomidorų košę. Nulupti agurkus ir supjaustyti riekelėmis. Žalumynus išplauti. Į puodą supilti žuvies sultinį, sudėti pakeptą svogūną, agurkus ir žalios žuvies gabalus. Visa tai ant mažos ugnies virti 20 minučių, tada įdėti druskos, pipirų, lauro lapų, kaparėlius, keletą alyvuogių. Dar virti 5 min. Tiekiant į stalą į lėkštę reikia įdėti gabalą žuvies, užpilti sultiniu, paskaninti riekele citrinos, alyvuoge bei pabarstyti žalumynais.

Kaip buvo su ta gira?

Labai įdomios yra raugintų agurkų sriubos. Jos yra lenkiškos

agurkienės rūšis. Tačiau reikia pripažinti, kad raugintų agurkų sriuba yra gerokai turtingesnė. Ši sriuba verdama iš mėsos, vištos, kogalvių arba žuvies. Ypatumas yra tai, kad sriuba gardinama raugingais agurkais kartu su raugu.

Iš lapuotų daržovių, ypač iš raugintų kopūstų, yra verdama raugintų kopūstų sriuba arba iš šviežių kopūstų, ši sriuba vadinama „tingia“. Be to sriubas galima virti iš rūgštynių, dilgėlių arba špinatų.

Ir duonos gira – gėrimas, kuriam suteikiama rusiška kilmė, tačiau jis yra tipiškas paribio gėrimas, nes duonos giros receptų galime rasti ir baltarusių, ir ukrainiečių, ir lietuvių virtuvėse. Deja, lenkų virtuvėje dominuoja kompotai ir tūkstančiai jo rūšių.

Duonos girą esu linkęs priskirti lietuviams. Ne tik anksčiau, bet ir dabar, jie meistriškai kepa nuostabią juodą duoną. Kadangi lietuviai taupi tauta ir išmoninga, todėl sugalvoti girą buvo tik laiko klausimas.

O šio gėrimo priskyrimas rusams išplaukia iš komunistinių laikų, kai daugumo TSRS miestų gatvėse galima buvo pamatyti cisternas, iš kurių pilstydavo ir pardavinėdavo girą. Nors ji buvo gaminama pramoniniu būdu, tačiau ji buvo labai gardi.

Pagaliau apie arbatą

Ją laiko rusų nacionaliniu gėrimu. Arbata – plačiai žinomas ir paplitęs po visą pasaulį gėrimas. Specifiškai

rusiškas yra virdulys (samovaras) ir būdas tiekti arbatą (stiklinėse su dubenėliu uogienės).

Pačią skaniausią arbatą ruošia Sankt Peterburge ir, žinoma, visoje Rusijoje. Kadangi Kinija ribojasi su Sibiru, todėl nėra reikalo transportuoti arbatą į Maskvą ar Sankt Peterburgą per jūrą, o kaip žinia, arbatai kelionės jūra labai kenkia. (...) Didelę nuostabą užsieniečiams kelia tas faktas, kad Rusijoje vyrai su malonumu geria arbatą iš stiklinių, o moterys iš kiniško porceliano puodelių.

*Aleksandras Diuma
„Kulinarinis žodynas“*

Kalbant apie indus skirtus gerti arbatai, tai arbatos mėgėjai yra skirstomi į dvi kategorijas: mėgstančius gerti iš stiklinių ir pripažįstančius tik porcelianinius puodelius.

Rusai ir arabai priklauso pirmai kategorijai ir geria arbatą iš stiklinių. Jie laiko stiklines labiau vyrišku indu nei porcelianiniai puodeliai. Stiklinės anot Albiono sūnų yra vienintelis indas gebantis išryškinti šio gintarinio gėrimo skonį ir grožį.

Rusų pirkliai kinų (dar vadinamą „karavanų“) arbatą populiarino, nes jį transportuodavo kupranugarių karavanais. Istominas, Kuznecovas, Šumilinas ar Perlovas parduodavo arbatą metalinėse dėžutėse, išmargintose spalvingais drakonais, gėlėmis arba kinais.

Keistas likimas ištiko virdulį (samovarą) Lenkijoje. Virdulys yra rusų salonų siela, kurį atvežė į Lenkiją vienas grobikas, o kitas – nusiuntė į istorijos archyvą. Vokiečiai 1915 metais, rekvizuodami spalvotus metalus, gamyklose perlydavo Tulos virdulius (samovarus) į šovinius.

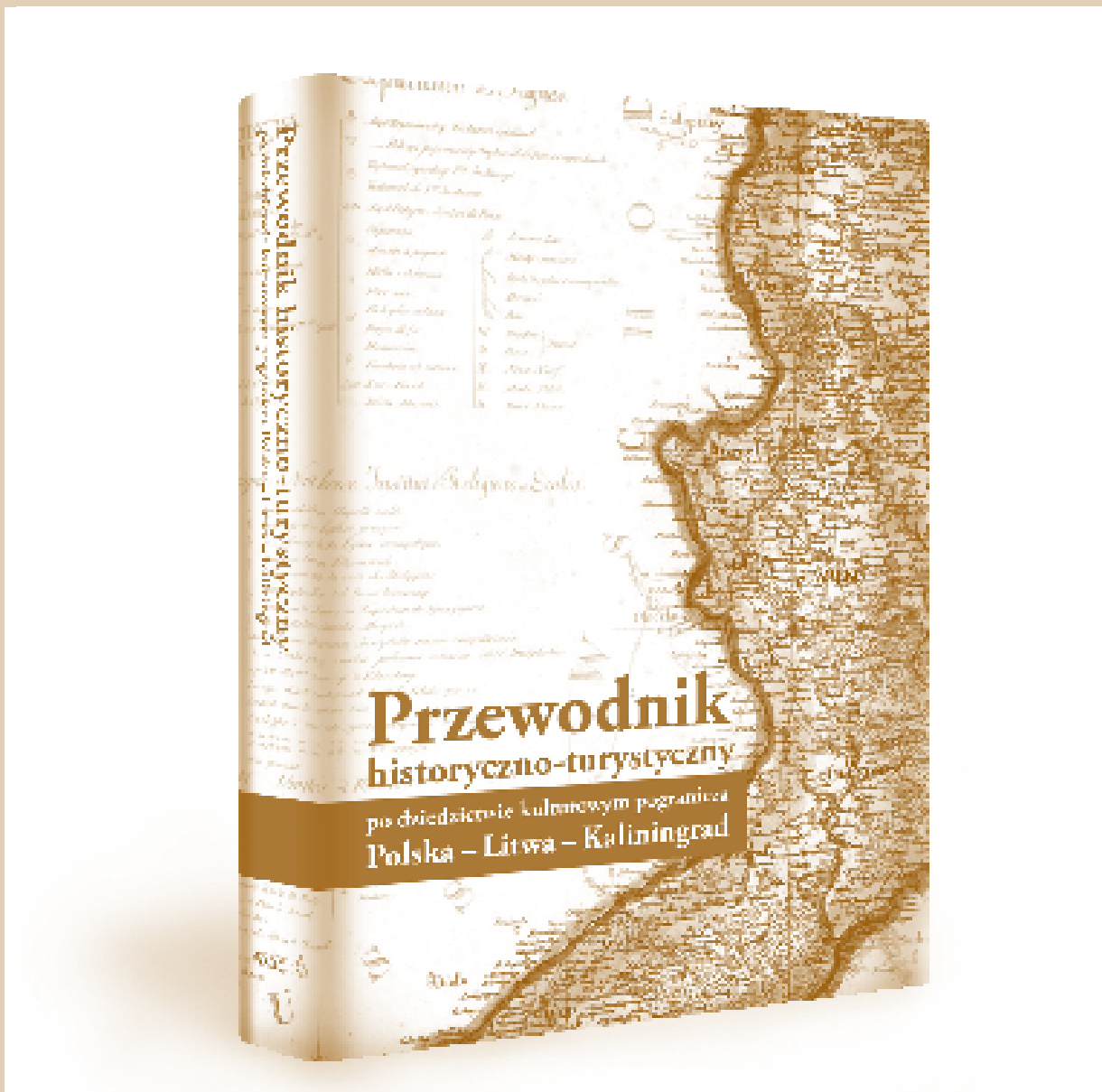
Andrzej Fiedoruk

Visus, kuriuos domina kultūrinio paveldo tematika, kviečiame skaityti knygą.

„Istorinis turistinis vadovas po paribio kultūrinį paveldą. Lenkija, Lietuva, Kaliningradas.“

Vadove yra aprašoma kultūrinė, nacionalinė ir religinė įvairovė kraštu, kurie kažkada vadinosi Lietuvos Didžiąja Kunigaikštyste. Greta istorijos ir kultūros vadove rasite įdomios ir vertingos turistinės informacijos, viešbučių ir restoranų adresus, o taip pat aprašytos vietos, kurias vertėtų aplankyti, bei istoriniai kuriozai.

Mūsų leidinys nemokamas. Visi, kas susidomėjote, prašome susisiekti su mumis:

Draugija „Amicus“

15-427 Białystok, Lipowa 14

phone/fax: 0048 85 653 77 53 , www.towarzystwoamicus.pl, e-mail: eurobialystok@bia.pl